

tijdsgevoel, moeten we ons behelpen met de slappe aftreksels ervan. In de term 'pseudo-charisma' zoeken zachtjes de nostalgische onder-tonen mee. Het is een term die mist kent dat de verhouding tussen politicus en kiezer een heel andere is geworden. Iets daarvan geeft Sjaak Toonen wel aan wanneer hij zegt dat niet de burger maar de partijen op zoek naar charisma zijn. Maar de consequenties daarvan laat hij buiten beschouwing.

Mijns inziens is er sprake van een kwalitatieve omslag waardoor ieder onderscheid tussen 'echt' en 'pseudo-charisma' zinloos is geworden. Het verschil tussen toen en nu kan wat mij betreft kort getypeerd worden. De kiezer is de baas en de politicus is zijn nederige slaaf, terwijl dat vroeger andersom was. Het idee dat politici bedelen om de gunsten van de kiezer en voortdurend zich het hoofd breken over hoe in de smaak te vallen, was vroeger ondenkbaar. De charismatische politicus was een autoritair leider die zijn gedweë schaapjes de goede kant op leidde. Hij was altijd een man met redenaarstalent, iemand die de massa's toesprak en er soms in slaagde die massa's onder hypnose te brengen.

Zapp

In het televisie-tijdperk is de massa uiteengevallen in individuen. In verkiezingstijd mogen politici graag suggereren dat ze de massa opzoeken: handen schudden op een marktplein, op werkbezoek naar Friesland, poolshoogte nemen in verpauperde buurten. Maar het is een geënceneerd contact met de massa. Dat de politicus het land intrekt is vanuit electorale overwegingen betekenisloos; in de provincie kan hij hooguit een handjevol mensen overtuigen. De enige werkelijke betekenis ligt erin dat de televisie het uitzendt. Daar zijn de miljoenen te vinden. De televisie-kijkende kiezer moet ervan overtuigd worden dat de zaken van het volk de politicus ter harte gaan.

Probleem is alleen dat het miljoenenpubliek gefragmenteerd is, de massa is opgelost in talloze atomen en er valt voor een charismatisch leider in spe nauwelijks nog iets aaneen te smeden. De televisie-kijkende kiezer zit alleen of met een paar anderen in de huiskamer en laat zich slecht hypnotiseren. Hij beoordeelt

elke boodschap en uitzending vooral naar de amusementswaarde. Is het allemaal oersaai? Zapp, door naar een ander net. Daar heb je *Derrick*. Is veel leuker.

Politici voeren, vooral in verkiezingstijd, een hardnekkig gevecht tegen de onverschilligheid. In plaats van de aandacht op vanzelfsprekende wijze af te dwingen, zoals de charismatische leider van weleer, moeten ze er bijna om smeken. Nooit is er zoveel gesproken over 'de kloof tussen politiek en burger' als de laatste jaren en de meeste politici zijn maar al te graag bereid die kloof te dichten.

De politicus voelt zich onzeker. Hij wil graag geliefd zijn en is hartstochtelijk op zoek naar datgene wat hem populair, een stem van het volk, zou kunnen maken. Vandaar die onophoudelijke opiniepeilingen en enquêtes: de burger moet uitgehoord worden: wat interesseert hem, waar maakt hij zich kwaad om, wat zijn zijn diepste verlangens? De politiek legt het oor te luisteren en probeert het gemurmel dat uit het volk opstijgt, te ontcijferen en in kant en klare boodschappen om te zetten.

Een van de voornaamste wapens in de strijd tegen de onverschilligheid, is de presentatie van de politicus als bijzondere persoonlijkheid; het type

dat goed overkomt op tv, iemand naar wie je wel een minuutje wenst te kijken. Het land waar die 'personalisering' van de politiek het verst is voortgeschreden is, zoals bekend, Amerika. En *Ronald Reagan*, de voormalige acteur, wordt steevast genoemd als het prototype van die tendens waarbij het uitsluitend nog gaat om persoonlijkheden ten koste van de boodschap. Niet ten onrechte: Reagan was de meester van het rollenspel, de kampioen van de vorm zonder inhoud. Eenieder met gevoel voor stijl kreeg van Reagan waar voor zijn geld. Zijn niet te breken opgewektheid moet verklaard worden uit het ontbreken van een boodschap. Het hebben van een boodschap, van een missie of politiek ideaal, maakt melancholiek. Idealen zijn er niet om gerealiseerd te worden, en dat is neerdrukkend. De zwaarte van de inhoud ruilde Reagan in voor de lichtheid van de vorm. Reagans glimlach drukte een leegte uit: ik heb niets te zeggen, maar schaam mij daar niet voor; wees blij dat ik niets te zeggen hebt, de leegte heeft zoveel aantrekkelijks.

Kleurloos

Toch denk ik niet dat Reagan de meest uitgesproken representant is

IEDERE POLITICUS WIL GRAAG WAT UITSTRALING BEZITTEN.

